

YK:n lapsen oikeuksien komitea

39. istunto, Geneve, 12. toukokuuta – 3. kesäkuuta 2005

YLEISKOMMENTTI NRO 6 (2005)

**ILMAN HUOLTAJAA OLEVIEN JA PERHEESTÄÄN EROON JOUTUNEIDEN LASTEN
KOHTELU KOTIMAANSA ULKOPUOLELLA**

SISÄLTÖ

	<i>Kohdat</i>	<i>Sivu</i>
I YLEISKOMMENTIN TAVOITTEET	1–4	5
II YLEISKOMMENTIN RAKENNE JA SOVELTAMISALA	5–6	6
III MÄÄRITELMÄT	7–11	6
IV SOVELLETTAVAT PERIAATTEET	12–30	7
a) Kaikkia sopimusvaltioiden alueella oleskelevia ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia koskevat sopimusvaltioiden oikeudelliset velvollisuudet ja niiden täytäntöönpanotoimet	12–17	7
b) Syrjintäkielto (2 artikla)	18	7
c) Lapsen edun ottaminen ensisijaisesti huomioon etsittäessä lyhyen ja pitkän aikavälin ratkaisuja (3 artikla)	19–22	8
d) Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)....	23–24	9
e) Lapsen oikeus ilmaista vapaasti omat näkemyksensä (12 artikla).	25	9
f) Palauttamiskiellon periaatteen kunnioittaminen	26–28	10
g) Luottamuksellisuus	29–30	10
V YLEISIIN JA ERITYISIIN SUOJELUTARPEISIIN LIITTYVÄT RATKAISUT	31–63	11
a) Alkuarviointi ja toimenpiteet.....	31–32	11
b) Huoltajan tai neuvonantajan ja oikeudellisen edustajan nimittäminen (18 artiklan 2 kohta ja 20 artiklan 1 kohta)	33–38	12
c) Hoito- ja asumisjärjestelyt (20 ja 22 artiklat).....	39–40	13
d) Täysimääräinen pääsy koulutukseen (28 artikla, 29 artiklan 1 kohdan c alakohta ja 30 ja 32 artiklat).....	41–43	14
e) Oikeus riittävään elintasoon (27 artikla)	44–45	14

SISÄLTÖ (jatkuu)

	<i>Kohdat</i>	<i>Sivu</i>
f) Oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista (23, 24 ja 39 artiklat)	46–49	14
g) Kauppaamisen ja seksuaalisen riiston ja muiden hyväksikäytön muotojen, pahoinpitelyn ja väkivallan estäminen (34, 35 ja 36 artiklat)	50–53	15
h) Asevoimiin värväämisen estäminen ja sodan vaikutuksilta suojeleminen (38 ja 39 artiklat)	54–60	16
i) Vapaudenriiston estäminen ja kohtelu tällaisissa tapauksissa	61–63	17
VI PÄÄSY TURVAPAIKKAMENETTELYIHIN, OIKEUDELLISIIN SUOJATOIMIIN JA TURVAPAIKKAOIKEUKSIIN	64–78	18
a) Yleistä	64–65	18
b) Pääsy turvapaikkamenettelyihin iästä riippumatta	66–67	18
c) Menettelytakeet ja tukitoimet (3 artiklan 3 kohta)	68–73	19
d) Suojelutarpeiden lapsilähtöinen arviointi tavalla, joka ottaa huomioon lapsiin kohdistuvan vainon luonteen	74–75	19
e) Pakolaisaseman saaneiden lasten oikeus nauttia täysimääräisesti kaikista kansainvälisistä pakolais- ja ihmisoikeuksista (22 artikla)	76	20
f) Täydentävien suojelumuotojen tarjoaminen lapsille	77–78	20
VII PERHEEN JÄLLEENYHDISTÄMINEN, PALUU JA MUUT KESTÄVÄT RATKAISUMALLIT	79–94	20
a) Yleistä	79–80	20
b) Perheen jälleenyhdistäminen	81–83	21
c) Paluu kotimaahan	84–88	21

SISÄLTÖ (jatkuu)

	<i>Kohdat</i>	<i>Sivu</i>
d) Paikallinen kotouttaminen	89–90	22
e) Kansainvälinen lapseksiottaminen (21 artikla).....	91	23
f) Uudelleensijoittaminen kolmanteen maahan	92–94	24
VIII KOULUTUS, TIEDOT JA TILASTOT	95–100	24
a) Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten kanssa tekemisissä olevan henkilöstön kouluttaminen	95–97	25
b) Ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia koskevat tiedot ja tilastot	98–100	27

I YLEISKOMMENTIN TAVOITTEET

1. Tämän yleiskommentin tavoitteena on kiinnittää huomiota ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten erityisen haavoittuvaan tilanteeseen, esitellä pääpiirteittäin valtioiden ja muiden toimijoiden kohtaamia moninaisia haasteita niiden pyrkiessä varmistamaan, että tällaisilla lapsilla on pääsy oikeuksiinsa ja mahdollisuus nauttia niistä, sekä tarjota opastusta ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten suojelusta, hoidosta ja asianmukaisesta kohtelusta lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (jäljempänä "yleissopimus") tarjoaman koko oikeudellisen kehityksen pohjalta kiinnittäen erityisesti huomiota periaatteisiin, jotka koskevat syrjintäkieltoa, lapsen etua ja lapsen oikeutta ilmaista näkemyksensä vapaasti.

2. Tämän yleiskommentin julkaisemisen taustalla ovat komitean havainnot siitä, että kasvava määrä lapsia on tämänkaltaisissa tilanteissa. Siihen, miksi lapset ovat ilman huoltajaa tai joutuneet eroon perheestään, on lukuisia erilaisia syitä, kuten lapsen tai hänen vanhempiansa kohdistuva väkivalta, kansainväliset selkkaukset ja sisällissodat, eri yhteyksissä ja muodoissa harjoitettava ihmiskauppa, mukaan lukien vanhempien toimesta tapahtuva lasten myynti, ja parempien taloudellisten mahdollisuuksien etsintä.

3. Tämän yleiskommentin julkaisemisen taustalla ovat lisäksi komitean havaitsemat suojelua koskevat lukuisat puutteet tällaisten lasten kohtelussa, kuten seuraavat: ilman huoltajaa olevilla ja vanhemmistaan eroon joutuneilla lapsilla on muun muassa suurempi riski joutua seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan kohteeksi, värvätyksi asevoimiin, käytetyksi lapsityövoimana (myös sijaisperheissä) ja pidätetyiksi. Heitä usein syrjitään eivätkä he saa ravintoa, suojaa, asuntoa, terveydenhuoltopalveluita ja koulutusta. Ilman huoltajaa olevilla ja perheestään eroon joutuneilla tytöillä on erityinen riski joutua sukupuoleen perustuvan väkivallan ja myös perheväkivallan kohteeksi. Joissakin tilanteissa tällaiset lapset eivät pääse sopiviin ja asianmukaisiin tunnistamis-, rekisteröinti-, iänarviointi-, dokumentointi-, perheenjäljittämisen- ja holhousjärjestelmiin tai oikeudelliseen neuvontaan. Monissa maissa ilman huoltajaa olevilta ja perheestään eroon joutuneilta lapsilta evätään rutiininomaisesti maahanpääsy tai raja- tai maahanmuuttoviranomaiset pidättävät heidät rajalla. Toisissa tilanteissa heidät päästetään maahan, mutta heiltä evätään pääsy turvapaikkamenettelyihin tai heidän turvapaikkahakemuksiaan ei käsitellä heidän ikänsä ja sukupuolensa huomioon ottavalla tavalla. Jotkut maat kieltävät pakolaisiksi tunnustettuja perheestään eroon joutuneita lapsia hakemasta perheen jälleenyhdistämistä, kun taas toiset sallivat sen, mutta ovat asettaneet niin rajoittavia ehtoja, että käytännössä jälleenyhdistäminen on lähes mahdotonta. Monille tällaisille lapsille myönnetään ainoastaan tilapäinen oleskelulupa, joka päättyy heidän täyttäessään 18 vuotta, ja käytössä on vain harvoja tehokkaita paluuohjelmia.

4. Tällaiset huolenaiheet ovat saaneet komitean toistuvasti kiinnittämään huomiota ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin liittyviin kysymyksiin loppupäätelmissään. Tämä yleiskommentti kerää yhteen ja vahvistaa standardit, joita komitea on kehittänyt muun muassa valvontatoimiensa myötä, ja antaa siten valtioille selkeät ohjeet yleissopimukseen perustuvista velvollisuuksista, jotka koskevat tätä erityisen haavoittuvaista lapsiryhmää. Näitä standardeja soveltaessaan sopimusvaltioiden on oltava tietoisia niiden jatkuvasti kehittyvästä luonteesta ja tästä syystä hyväksyttävä se, että valtioiden velvollisuudet voivat muuttua ja kattaa muutakin kuin tässä ilmaistut standardit. Nämä standardit eivät millään tavoin heikennä kattavampia oikeuksia ja etuja, joita alueelliset ihmisoikeussopimukset tai kansalliset järjestelmät, kansainvälinen ja alueellinen pakolaisoikeus tai kansainvälinen humanitaarinen oikeus tarjoavat ilman huoltajaa oleville ja perheestään eroon joutuneille lapsille.

II YLEISKOMMENTIN RAKENNE JA SOVELTAMISALA

5. Tämä yleiskommentti koskee ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia, jotka asuvat muussa kuin kansalaisuusmaassaan (yhdenmukaisesti 7 artiklan kanssa) tai vakinaisen asuinmaansa ulkopuolella, jos he ovat kansalaisuudettomia. Se koskee kaikkia tällaisia lapsia riippumatta heidän oleskelunsa luonteesta ja ulkomailla oleskelunsa syistä sekä siitä, ovatko he ilman huoltajaa vai joutuneet eroon perheestään. Yleiskommentti ei kuitenkaan koske lapsia, jotka eivät ole ylittäneet kansainvälistä rajaa, vaikka komitea tunnustaa, että monet samankaltaiset haasteet koskettavat myös ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia, jotka ovat joutuneet siirtymään kotimaansa sisällä. Lisäksi komitea tunnustaa, että monet jäljempänä annetuista ohjeista ovat arvokkaita myös tällaisten lasten kohdalla, ja kannustaa painokkaasti valtioita omaksumaan tämän yleiskommentin asiaankuuluvia näkökohtia sellaisten ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten suojelussa, hoidossa ja kohtelussa, jotka ovat joutuneet siirtymään kotimaansa sisällä.

6. Vaikka komitean toimivalta yleissopimuksen osalta rajoittuu sen valvontaan, yleissopimusta on pyrittävä tulkitsemaan kaikkien soveltuvien kansainvälisten ihmisoikeusnormien yhteydessä, ja tästä syystä yleiskommentissa on omaksuttu kokonaisvaltainen lähestymistapa ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten asianmukaista kohtelua koskevaan kysymykseen. Tässä tunnustetaan, että kaikki ihmisoikeudet, myös yleissopimukseen sisältyvät oikeudet, ovat jakamattomia ja toisistaan riippuvaisia. Muiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten merkitys lapsen suojelemisen kannalta on tunnustettu myös yleissopimuksen johdannossa.

III MÄÄRITELMÄT

7. "Ilman huoltajaa olevat lapset" (joita kutsutaan myös ilman huoltajaa oleviksi alaikäisiksi) ovat yleissopimuksen 1 artiklassa määritellyjä lapsia, jotka ovat joutuneet eroon molemmista vanhemmistaan ja muista sukulaisistaan ja joista ei huolehdi kukaan aikuinen, joka lain tai tavan mukaan on vastuussa tästä tehtävästä.

8. "Perheestään eroon joutuneet lapset" ovat yleissopimuksen 1 artiklassa määritellyjä lapsia, jotka ovat joutuneet eroon molemmista vanhemmistaan tai aiemmasta laillisesta tai tavanmukaisesta ensisijaisesta huoltajastaan mutteivät välttämättä muista sukulaisistaan. Näihin voivat siten kuulua lapset, jotka ovat jonkun muun aikuisen perheenjäsenen seurassa.

9. "Yleissopimuksen 1 artiklassa määritellyllä lapsella" tarkoitetaan "jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin". Tämä tarkoittaa sitä, ettei lasta voida missään valtion alueella lapsiin sovellettavassa asiakirjassa määritellä tavalla, joka poikkeaa kyseisessä valtiossa täysi-ikäisyyden määrittelyyn käytettävistä normeista.

10. Jollei toisin sanota, jäljempänä esitettävät suositukset koskevat yhtäläisesti sekä ilman huoltajaa olevia että perheestään eroon joutuneita lapsia.

11. "Kotimaa" on kansalaisuusmaa tai vakinainen asuinmaa, jos lapsi on kansalaisuudeton.

IV SOVELLETTAVAT PERIAATTEET

a) Kaikkia sopimusvaltioiden alueella oleskelevia ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia koskevat sopimusvaltioiden oikeudelliset velvollisuudet ja niiden täytäntöönpanotoimet

12. Yleissopimuksen mukaiset valtioiden velvollisuudet koskevat jokaista valtion alueella olevaa lasta ja kaikkia sen lainkäyttövallan alaisia lapsia (2 artikla). Valtion velvollisuuksia ei voida rajoittaa mielivaltaisesti ja yksipuolisesti rajaamalla vyöhykkeitä tai alueita pois valtion alueesta tai määrittelemällä tietyt vyöhykkeet tai alueet kokonaan tai osittain valtion lainkäyttövaltaan kuulumattomiksi. Lisäksi yleissopimuksen mukaisia valtion velvollisuuksia sovelletaan valtion rajojen sisäpuolella, mukaan lukien lapsiin, jotka tulevat valtion lainkäyttövallan alaisiksi pyrkiessään valtion alueelle. Näin ollen yleissopimuksessa määrätystä oikeuksista nauttimista ei ole rajattu lapsiin, jotka ovat sopimusvaltion kansalaisia, ja siten oikeuksien on oltava - jollei yleissopimuksessa nimenomaisesti muuta mainita - kaikkien lasten käytettävissä, mukaan lukien turvapaikanhakija-, pakolais- ja siirtolaislapset, riippumatta heidän kansalaisuudestaan, siirtolaisasema- taan tai kansalaisuudettomuudestaan.

13. Yleissopimuksesta johtuvat velvollisuudet, jotka liittyvät ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin, koskevat kaikkia hallinnonaloja (toimeenpano-, lainsäädäntö- ja tuomiovalta). Näihin kuuluvat velvollisuus laatia kansallista lainsäädäntöä, perustaa hallintorakenteita ja luoda tarvittavaa tutkimus-, tiedotus- ja tiedonkeruutoimintaa sekä kattavaa koulutustoimintaa näiden toimien tueksi. Tällaiset oikeudelliset velvollisuudet ovat luonteeltaan sekä negatiivisia että positiivisia ja edellyttävät, etteivät valtiot pelkästään pidättäydy tällaisten lasten oikeuksia loukkaavista toimista vaan ryhtyvät myös toimenpiteisiin varmistaakseen näistä oikeuksista nauttimisen ilman syrjintää. Nämä vastuut eivät rajoitu ainoastaan suojelun ja tuen tarjoamiseen lapsille, jotka ovat jo ilman huoltajaa tai joutuneet eroon perheestään, vaan ne kattavat myös toimenpiteet perheestä eroon joutumisen estämiseksi (mukaan lukien suojatoimien toteuttaminen evakuointitilanteessa). Näiden suojelovelvollisuuksien positiivinen luonne edellyttää myös sitä, että valtiot ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin tunnistaakseen lapset ilman huoltajaa oleviksi tai perheestään eroon joutuneiksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kuten rajalla, toteuttaakseen jäljit- tämistoimia ja mahdollisuuksien mukaan, jos tämä on lapsen edun mukaista, jälleenyhdistääkseen perheestään eroon joutuneet ja ilman huoltajaa olevat lapset perheidensä kanssa mahdollisimman pian.

14. Kuten on vahvistettu komitean yleiskommentissa nro 5 (2003, kohdat 18–23), yleissopimuksen sopi- musvaltioiden on varmistettava, että sopimuksen määräykset ja periaatteet otetaan täysimääräisesti huo- mioon ja saatetaan lainvoimaisiksi asiaankuuluvassa kansallisessa lainsäädännössä. Jos lainsäädännössä esiintyy ristiriitaa, etusija tulisi aina antaa yleissopimukselle valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleis- sopimuksen 27 artiklan mukaisesti.

15. Täytäntöönpanoa edistävän oikeudellisen toimintaympäristön varmistamiseksi ja yleissopi- muksen 41 artiklan b kohdan valossa sopimusvaltioita kannustetaan myös ratifioimaan muita kansainvälisiä sopimuksia, joissa käsitellään ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin liittyviä ky- symyksiä, kuten lapsen oikeuksien yleissopimuksen kaksi valinnaista pöytäkirjaa (jotka koskevat lasten osal- listumista aseellisiin selkkauksiin sekä lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografias- sa), kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleis- sopimuksen ("CAT-sopimus"), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen, pako- laisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen ("vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen") ja pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan, valtiottomuuden poistamista koskevan yleissopimuksen, valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen, Haagin yleissopimuksen lasten suojelusta sekä yh-

teistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, Haagin yleissopimuksen toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa, 12. päivänä elokuuta 1949 tehdyt neljä Geneven yleissopimusta, 12. päivänä elokuuta 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten 8. päivänä kesäkuuta 1977 tehdyn lisäpöytäkirjan kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (pöytäkirja I) ja 12. päivänä elokuuta 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten 8. päivänä kesäkuuta 1977 tehdyn lisäpöytäkirjan kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (pöytäkirja II). Komitea myös kannustaa yleissopimuksen sopimusvaltioita ja muita asianomaisia toimijoita ottamaan huomioon Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisvaltuutetun toimiston (UNHCR) suojelua ja hoitoa koskevat ohjeet (1994) sekä YK-järjestöjen väliset pääperiaatteet, jotka koskevat ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia.¹

16. Kun otetaan huomioon yleissopimuksesta johtuvien velvollisuuksien ehdottomuus ja *lex specialis* -luonne, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2 artiklan 3 kohta ei koski ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia. Yleissopimuksen 4 artiklaa sovellettaessa on otettava huomioon yleissopimuksen 20 artiklassa nimenomaisesti tunnustettu ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten erityinen haavoittuvuus, joten tällaiset lapset on asetettava etusijalle käytettävissä olevien voimavarojen kohdentamisessa. Valtioiden odotetaan hyväksyvän Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahaston (UNICEF), UNHCR:n ja muiden järjestöjen toimivaltansa puitteissa tarjoaman avun ja edistävän sitä (yleissopimuksen 22 artiklan 2 kohta), jotta ne voisivat vastata ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten tarpeisiin.

17. Komitea katsoo, että sopimusvaltioiden yleissopimukseen tekemien varaumien ei pitäisi millään tavalla rajoittaa ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten oikeuksia. Kuten komitea on johdonmukaisesti suositellut sopimusvaltioille raportointiprosesseissa Ihmisoikeuksien maailmankonferenssissa vuonna 1993 hyväksytyin Wienin julistuksen ja toimintasuunnitelman² mukaisesti, valtioiden tulisi tarkastella ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten oikeuksia rajoittavia varaumia ja pyrkiä poistamaan ne.

b) Syrjintäkielto (2 artikla)

18. Syrjintäkiellon periaatteen kaikkia osatekijöitä sovelletaan kaikessa kanssakäymisessä perheestään eroon joutuneiden ja ilman huoltajaa olevien lasten kanssa. Syrjintäkiellon periaate kieltää erityisesti kaikenlaisen syrjinnän sillä perusteella, että lapsi on ilman huoltajaa tai joutunut eroon perheestään tai että hän on pakolainen, turvapaikanhakija tai siirtolainen. Oikein ymmärrettynä tämä periaate ei estä vaan saattaa jopa edellyttää erottelua erilaisten, kuten iästä ja/tai sukupuolesta johtuvien, suojelutarpeiden perusteella. Lisäksi olisi ryhdyttävä toimiin, joilla puututaan yhteiskunnassa mahdollisesti esiintyviin, ilman huoltajaa oleviin tai perheestään eroon joutuneisiin lapsiin liittyviin väärinkäsityksiin ja leimaamiseen. Yleiseen järjestykseen liittyvät poliisi- tai muut toimet, jotka koskevat ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia, ovat sallittuja vain, jos ne perustuvat lakiin, edellyttävät ennemminkin yksilöllistä kuin kollektiivista arviointia ja ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja vähiten puuttuvia vaihtoehtoja. Jotta tällaiset toimet eivät loukkaisi syrjintäkieltoa, niitä ei koskaan voida soveltaa ryhmittäin tai kollektiivisesti.

c) Lapsen edun ottaminen ensisijaisesti huomioon etsittäessä lyhyen ja pitkän aikavälin ratkaisuja (3 artikla)

19. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdassa todetaan, että "[k]aikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu". Jos kyseessä on kotiseudultaan siirtymään joutunut lapsi, periaatetta

on kunnioitettava kaikissa siirtymisprosessin vaiheissa. Lapsen edun määrittely on dokumentoitava kaikissa näissä vaiheissa valmisteltaessa mitä tahansa päätöstä, joka vaikuttaa perustavanlaatuisesti ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen elämään.

20. Lapsen edun määrittely edellyttää selkeää ja kattavaa lapsen henkilöllisyyden arviointia, jossa otetaan huomioon myös hänen kansalaisuutensa, kasvatuksensa, etninen, kulttuurinen ja kielellinen taustansa, erityiset haavoittuvuutensa ja suojelutarpeensa. Näin ollen lapsen päästäminen valtion alueelle on tämän alustavan arviointiprosessin perusedellytys. Arviointiprosessi tulee suorittaa ystävällisessä ja turvallisessa ympäristössä pätevien ammattilaisten toimesta, jotka ovat saaneet koulutusta iän ja sukupuolen huomioon ottavista haastattelumenetelmistä.

21. Seuraavat vaiheet, kuten pätevän huoltajan nimittäminen mahdollisimman nopeasti, toimivat keskeisinä menettelytakeina, joilla varmistetaan ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen edun kunnioittaminen. Tästä syystä tällainen lapsi pitäisi ohjata turvapaikka- tai muihin menettelyihin vasta huoltajan nimittämisen jälkeen. Jos perheestään eroon joutuneet tai ilman huoltajaa olevat lapset ohjataan turvapaikkamenettelyihin tai muihin hallinnollisiin tai juridisiin menettelyihin, heille on huoltajan lisäksi järjestettävä myös oikeudellinen edustaja.

22. Lapsen edun kunnioittaminen edellyttää myös sitä, että jos toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen "hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten", valtio tunnustaa tällaisen lapsen oikeuden "hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen" (yleissopimuksen 25 artikla).

d) Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)

23. Yleissopimuksen 6 artiklan mukainen sopimusvaltion velvollisuus sisältää mahdollisimman kattavan suojelun väkivallalta ja hyväksikäytöltä, jotka voivat vaarantaa lapsen oikeuden elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Perheestään eroon joutuneet ja ilman huoltajaa olevat lapset ovat alttiina erilaisille riskeille, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä, henkiinjäämiseensä ja kehittymiseensä, kuten kauppaaminen seksuaalisiin tai muihin hyväksikäyttötarkoituksiin tai osallistuminen rikolliseen toimintaan, ja jotka voivat vahingoittaa lasta tai äärimmäisissä tapauksissa johtaa hänen kuolemaansa. Näin ollen 6 artikla edellyttää sopimusvaltioilta tarkkaavaisuutta tässä asiassa ja etenkin silloin, kun kyseessä saattaa olla järjestäytyneet rikollinen toiminta. Vaikka lapsikauppa ei kuulu tämän yleiskommentin soveltamisalaan, komitea huomauttaa, että ihmiskaupan ja perheestään eroon joutuneiden ja ilman huoltajaa olevien lasten tilanteen välillä on usein yhteys.

24. Komitea katsoo, että käytännön toimiin olisi ryhdyttävä kaikilla tasoilla lasten suojelemiseksi edellä mainituilta riskeiltä. Tällaisia toimia voivat olla kiireelliset menettelyt ihmiskaupan lapsiuhreille, huoltajien nimittäminen viipymättä, tietojen antaminen lapsille heihin mahdollisesti kohdistuvista riskeistä ja sellaisten toimien käyttöönotto, joilla seurataan erityisessä vaarassa olevia lapsia. Näitä toimia tulisi arvioida säännöllisesti niiden vaikuttavuuden varmistamiseksi.

e) Lapsen oikeus ilmaista vapaasti omat näkemyksensä (12 artikla)

25. Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan ilman huoltajaa oleviin tai perheestään eroon joutuneisiin lapsiin sovellettavia toimia määritettäessä lapsen näkemykset ja toiveet pitäisi selvittää ja ottaa huomioon (12 artiklan 1 kohta). Näiden näkemysten ja toiveiden tietoisesta ilmaisemisesta mahdollistamiseksi tällaisille lapsille on välttämätöntä antaa kaikki oleelliset tiedot, jotka koskevat esimerkiksi heidän oikeuksiaan ja saata-

villa olevia palveluja, kuten viestintäkeinoja, turvapaikkaprosessia, perheen jäljittämistä ja tilannetta heidän kotimaassaan (13 ja 17 artiklat ja 22 artiklan 2 kohta). Lasten näkemykset tulisi ottaa huomioon myös holhous-, hoito- ja asumisjärjestelyissä sekä oikeudellisen edustajan määräämisessä. Tällaista tietoa on tarjottava kunkin lapsen kehitysasteeseen ja ymmärryskykyyn soveltuvalla tavalla. Koska osallistuminen riippuu luotettavasta viestinnästä, tulkin olisi tarvittaessa oltava käytettävissä menettelyn kaikissa vaiheissa.

f) Palauttamiskiellon periaatteen kunnioittaminen

26. Tarjotessaan asianmukaista kohtelua ilman huoltajaa oleville tai perheestään eroon joutuneille lapsille valtioiden on täysimääräisesti kunnioitettava palauttamiskieltoon liittyviä velvollisuuksia, jotka perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeuksiin sekä humanitaariseen ja pakolaisoikeuteen, ja erityisesti noudatettava vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen 33 artiklassa ja CAT-sopimuksen 3 artiklassa vahvistettuja velvollisuuksia.

27. Täyttäessään yleissopimuksen mukaisia velvollisuuksiaan valtiot eivät myöskään saa palauttaa lasta tiettyyn maahan, jos on merkittäviä perusteita uskoa, että maassa, johon siirto toteutetaan, tai jossakin muussa maassa, johon lapsi saatetaan siirtää myöhemmin, on olemassa todellinen riski siitä, että lapseen kohdistuu peruuttamatonta haittaa, kuten yleissopimuksen 6 ja 37 artikloissa tarkasteltuja haittoja näihin mitenkään rajoittumatta. Näitä palauttamiskieltoa koskevia velvollisuuksia sovelletaan riippumatta siitä, johtuvatko yleissopimuksessa taattujen oikeuksien vakavat loukkaukset muiden kuin valtiollisten toimijoiden toimista, ovatko ne selkeästi tarkoituksellisia loukkauksia vai välillistä seurausta tietystä toiminnasta tai toimimatta jättämisestä. Tällaisten vakavien loukkausten riski pitäisi arvioida iän ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla, ja siinä pitäisi ottaa huomioon esimerkiksi lapsille riittämättömästä ravinnosta tai puutteellisista terveydenhuoltopalveluista aiheutuvat erityisen vakavat seuraukset.

28. Alaikäisten värväämiseen ja vihollisuuksiin osallistumiseen liittyy korkea peruuttamattoman haitan riski, jossa on kyse perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista, mukaan lukien oikeudesta elämään. Yleissopimuksen 38 artiklasta ja lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin koskevan, lapsen oikeuksien yleissopimukseen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan 3 ja 4 artikloista johtuviin valtion velvollisuuksiin sisältyy valtion alueen ulkopuolisia vaikutuksia. Tämä sisältää sen, että valtioiden on pidättäydyttävä palauttamasta lasta millään tavoin sellaisen valtion rajoille, jossa on olemassa todellinen riski joutua värvätyksi alaikäisenä, mihin kuuluu taistelijaksi värväämisen lisäksi värvääminen tarjoamaan seksuaalisia palveluja sotilaille, tai jossa on todellinen riski joutua osallistumaan suoraan tai välillisesti vihollisuuksiin joko taistelijana tai muissa sotilaallisissa tehtävissä.

g) Luottamuksellisuus

29. Sopimusvaltioiden on suojeltava ilman huoltajaa olevasta tai perheestään eroon joutuneesta lapsesta saatuja tietoja lasten oikeuksien suojeluvollisuuden mukaisesti, johon kuuluu myös yksityisyydensuoja (16 artikla). Tämä velvollisuus on voimassa kaikissa tilanteissa, myös terveyden- ja sosiaalihuollon piirissä. Tällöin on huolehdittava siitä, ettei tiettyä tarkoitusta varten etsittyjä ja oikeutetusti jaettuja tietoja käytetä epäasianmukaisesti muuhun tarkoitukseen.

30. Luottamuksellisuuteen sisältyy myös muiden oikeuksien kunnioittaminen. Esimerkiksi ilman huoltajaa olevista ja perheestään eroon joutuneista lapsista kerättyjä tietoja hankittaessa, jaettaessa ja säilytettäessä on oltava erityisen huolellinen, ettei vaaranneta lapsen kotimaassa edelleen olevien henkilöiden ja erityisesti lapsen perheenjäsenten hyvinvointia. Lisäksi lapsen olinpaikkaa koskevat tiedot voidaan salata van-

hemmilta vain, jos lapsen turvallisuus sitä edellyttää tai se on muutoin tarpeen lapsen "edun" turvaamiseksi.

V YLEISIIN JA ERITYISIIN SUOJELUTARPEISIIN LIITTYVÄT RATKAISUT

a) Alkuarviointi ja toimenpiteet

31. Lapsen edun on oltava pääperiaatteena myös määritettäessä suojelutarpeiden ensisijaisuutta ja ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin sovellettavien toimenpiteiden ajoitusta. Tähän välttämättömään alkuarviointiprosessiin kuuluvat erityisesti seuraavat seikat:

- (i) Lapsen kiireellinen tunnistaminen perheestään eroon joutuneeksi tai ilman huoltajaa olevaksi lapseksi välittömästi maahantulopaikoissa tai heti kun hänen maassaoleskelunsa tulee viranomaisten tietoon (8 artikla). Tällaiset tunnistamistoimet sisältävät iän arvioinnin, eikä niissä saisi ottaa huomioon pelkästään yksilön fyysistä ulkonäköä vaan huomiota on kiinnitettävä myös henkiseen kypsytyteen. Arviointi on lisäksi suoritettava tieteellisellä, turvallisella, lapsilähtöisellä ja sukupuolen huomioon ottavalla sekä oikeudenmukaisella tavalla siten, että vältetään kaikin tavoin loukkaamasta lapsen fyysistä koskemattomuutta, kunnioitetaan asianmukaisesti hänen ihmisarvoaan ja jos asiasta jää epävarmuutta, ratkaistaan asia yksilön eduksi kohtelemalla häntä lapsena, jos hän saattaa olla lapsi;
- (ii) Nopea rekisteröinti alkuhaastattelun perusteella, joka suoritetaan ikään nähden asianmukaisella ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla lapsen ymmärtämällä kielellä sellaisten henkilöiden toimesta, joilla on ammatillinen pätevyys kerätä biografisia ja yhteiskunnallista taustaa koskevia tietoja lapsen henkilöllisyyden varmistamiseksi, kuten mahdollisuuksien mukaan molempien vanhempien ja muiden sisarusten henkilöllisyys sekä lapsen, sisarusten ja vanhempien kansalaisuus;
- (iii) Rekisteröintiprosessia jatkettaessa tallennetaan lisätietoja, jotta voidaan vastata lapsen erityistarpeisiin. Näiden tietojen pitäisi sisältää seuraavat:
  - syy siihen, miksi lapsi on joutunut eroon perheestään tai ilman huoltajaa;
  - erityisten haavoittuvuuksien arviointi, kuten terveyteen liittyvät, fyysiset, psykososiaaliset, aineelliset ja muut suojelutarpeet, mukaan lukien perheväkivallasta, ihmiskaupasta tai traumaattisista kokemuksista johtuvat tarpeet;
  - kaikki saatavissa olevat tiedot mahdollisten kansainvälisten suojelutarpeiden määrittämiseksi, mukaan lukien suojelutarpeet, jotka johtuvat lapsen "perustellusta aiheesta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta" lapsen kotimaassa (1 artiklan A(2) kohta, vuoden 1951 pakolaisyleissopimus), jotka johtuvat ulkoisesta hyökkäyksestä, miehityksestä, ulkomaisesta ylivallassa tai yleistä järjestystä vakavasti häiritsevistä tapahtumista (yleissopimus Afrikan pakolaisongelmien erityisistä näkökulmista, 1 artiklan 2 kohta) tai jotka liittyvät yleisen väkivallan summittaisiin vaikutuksiin;
- (iv) Ilman huoltajaa oleville ja perheestään eroon joutuneille lapsille tulisi antaa omat henkilöllisyysasiakirjat mahdollisimman pian;
- (v) Perheenjäsenten jäljittäminen on aloitettava mahdollisimman aikaisin (22 artiklan 2 kohta, 9 artiklan 3 kohta ja 10 artiklan 2 kohta).

32. Lapsen asuinpaikkaan ja muuhun oikeusasemaan valtion alueella liittyvien lisätoimien pitäisi perustua edellä mainittujen menettelyjen mukaisesti suoritettuna alustavan suojeluarvioinnin tuloksiin. Valtioiden tulisi pidättäytyä ohjaamasta ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia turvapaikkamenettelyihin, jos heidän oleskeluunsa valtion alueella ei liity pakolaisen kansainvälisiä suojelutarpeita. Tämä ei rajoita valtioiden velvollisuutta ohjata ilman huoltajaa olevat tai perheestään eroon joutuneet lapset asianmukaisesti lastensuojelumenettelyihin, kuten lasten hyvinvointia koskevassa lainsäädännössä tarkoitettuihin menettelyihin.

b) Huoltajan tai neuvonantajan ja oikeudellisen edustajan nimittäminen (18 artiklan 2 kohta ja 20 artiklan 1 kohta)

33. Valtioiden edellytetään laativan peruslainsäädäntöä ja ryhtyvän tarvittaviin toimenpiteisiin turvataksien asianmukaisen ja lapsen edun mukaisen edustuksen ilman huoltajaa olevalle tai perheestään eroon joutuneelle lapselle. Tästä syystä valtioiden tulisi yleissopimuksen ja muiden kansainvälisten velvollisuuksien mukaisesti nimittää huoltaja tai neuvonantaja heti, kun ilman huoltajaa oleva tai perheestään eroon joutunut lapsi on tunnustettu, ja säilyttää tällaiset huoltajuusjärjestelyt voimassa siihen asti, kunnes lapsi joko saavuttaa täysi-ikäisyyden tai on pysyvästi poistunut valtion alueelta ja/tai lainkäyttövallan alaisuudesta. Huoltajan kanssa tulisi neuvotella ja hänelle pitäisi kertoa kaikista toimista, joihin lapsen osalta ryhdytään. Huoltajalla pitäisi myös olla läsnäolo-oikeus kaikissa suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseissa, mukaan lukien maahantulo- ja valitusasioiden käsittelyissä, hoitojärjestelyissä ja kaikissa toimissa, joissa pyritään etsimään pysyvää ratkaisua. Huoltajalla tai neuvonantajalla tulisi olla tarvittava asiantuntemus lastenhoitoalalta, jotta voidaan varmistaa lapsen edun turvaaminen ja se, että lapsen oikeudelliset, sosiaaliset, terveydelliset, henkiset, aineelliset ja koulutukselliset tarpeet katetaan asianmukaisesti muun muassa siten, että huoltaja toimii yhteyshenkilönä lapsen ja lapsen tarvitsemaa hoidon jatkuvuutta tarjoavien erityisvirastojen/henkilöiden välillä. Sellaisia virastoja tai henkilöitä, joiden edut voivat olla ristiriidassa lapsen edun kanssa, ei pitäisi valita huoltajiksi. Esimerkiksi aikuisia, joilla ei ole sukulaisuussuhdetta lapseen ja jotka ovat ensisijaisesti lapsen työnantaja, ei saisi valita huoltajan tehtävään.

34. Kun kyseessä on perheestään eroon joutunut lapsi, huoltajuus tulisi pääsääntöisesti myöntää lapsen mukana olevalle aikuiselle perheenjäsenelle tai muulle kuin perheen ensisijaiselle huoltajalle, ellei ole viitteitä siitä, että tämä ei olisi lapsen edun mukaista esimerkiksi siksi, että lapsen mukana oleva aikuinen on pahoinpidellyt häntä. Jos lapsen mukana on muu aikuinen kuin perheenjäsen tai huoltaja, soveltuvuus huoltajaksi on tutkittava tarkemmin. Jos tällainen huoltaja on pystyvä ja halukas tarjoamaan jokapäiväistä hoitoa, mutta kykenemätön edustamaan riittävästi lapsen etua lapsen elämän kaikilla osa-alueilla ja tasoilla, tällöin on turvauduttava täydentäviin toimenpiteisiin (kuten neuvonantajan tai oikeudellisen edustajan nimittämiseen).

35. On otettava käyttöön ja toteutettava arviointijärjestelmiä, joilla valvotaan huoltajuuden toteutumisen laatua sen varmistamiseksi, että lapsen etu tulee edustetuksi läpi koko päätöksentekoprosessin, ja erityisesti väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

36. Kun lapset ovat mukana turvapaikkamenettelyissä tai hallinnollisissa tai juridisissa menettelyissä, heille tulisi huoltajan nimittämisen lisäksi järjestää oikeudellinen edustus.

37. Lapsille tulisi aina kertoa huoltajuuteen ja oikeudelliseen edustukseen liittyvistä järjestelyistä ja heidän mielipiteensä pitäisi ottaa huomioon.

38. Laajamittaisissa hätätilanteissa, joissa on vaikeaa järjestää huoltajuutta yksilöllisesti, valtioiden ja perheestään eroon joutuneiden lasten puolesta työskentelevien järjestöjen tulisi turvata tällaisten lasten oikeudet ja edut ja edistää niitä.

c) Hoito- ja asumisjärjestelyt (20 ja 22 artiklat)

39. Ilman huoltajaa olevilta tai perheestään eroon joutuneilta lapsilta puuttuu väliaikaisesti tai pysyvästi heidän perhepiirinsä, ja he ovat sellaisenaan yleissopimuksen 20 artiklan mukaisten valtioiden velvollisuuksien edunsaajia ja oikeutettuja asianomaisen valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

40. Kansallisen lainsäädännön nojalla perustettujen järjestelmien, joilla varmistetaan yleissopimuksen 22 artiklan mukainen vaihtoehtoinen hoito tällaisille lapsille, on katettava myös ilman huoltajaa olevat tai perheestään eroon joutuneet lapset, jotka ovat kotimaansa ulkopuolella. On olemassa monia erilaisia hoito- ja asumisjärjestelyjä, jotka on nimenomaisesti tunnustettu 20 artiklan 3 kohdassa seuraavasti: "muun muassa...sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen". Näistä vaihtoehtoista valintaa tehtäessä tulisi ottaa huomioon tällaisen lapsen erityiset haavoittuvuudet, sillä hän ei ole pelkästään kadottanut yhteyttä perhepiiriinsä vaan on myös kotimaansa ulkopuolella. Tällöin on huomioitava myös lapsen ikä ja sukupuoli. Erityisesti tulisi ottaa asianmukaisesti huomioon toivottavuus lapsen kasvatuksen jatkuvuudesta sekä tunnistamis-, rekisteröinti- ja dokumentointiprosessissa arvioitu etninen, uskonnollinen, sivistyksellinen ja kielellinen tausta. Tällaisissa hoito- ja asumisjärjestelyissä tulisi noudattaa seuraavia seikkoja:

- Lapsilta ei pääsääntöisesti saisi riistää heidän vapauttaan;
- Hoidon jatkuvuuden varmistamiseksi ja lapsen edun huomioon ottamiseksi muutokset ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten asuinpaikassa tulisi rajoittaa tapauksiin, joissa tällainen muutos on lapsen edun mukainen;
- Perheen yhtenäisyyden periaatteen mukaisesti sisarukset tulisi pitää yhdessä;
- Lapsen, jonka mukana saapuu aikuisia sukulaisia tai jolla tällaisia jo asuu turvapaikkamaassa, tulisi antaa asua näiden kanssa, ellei tämä ole lapsen edun vastaista. Lapsen erityisten haavoittuvuuksien vuoksi sosiaalihuollon henkilöstön tulisi suorittaa säännöllisiä arviointeja;
- Ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia varten toteutetuista hoitojärjestelyistä riippumatta pätevien henkilöiden tulisi suorittaa säännöllistä valvontaa ja arviointia lapsen ruumiillisen ja psykososiaalisen terveyden varmistamiseksi, hänen suojelemisekseen perheväkivallalta tai hyväksikäytöltä sekä sen varmistamiseksi, että hän pääsee kouluun tai ammatitopintoihin ja hyödyntämään niissä hankittuja taitoja ja mahdollisuuksia;
- Valtioiden ja muiden järjestöjen on ryhdyttävä toimenpiteisiin varmistaa perheestään eroon joutuneiden tai ilman huoltajaa olevien lasten oikeuksien tehokkaan suojelun tapauksissa, joissa nämä lapset elävät lasten vastuulla olevissa kotitalouksissa;
- Laajamittaisissa hätätilanteissa ilman huoltajaa oleville lapsille on tarjottava väliaikaista hoitoa mahdollisimman lyhyen aikaa. Väliaikaisen hoidon on tarjottava lapsille turvaa sekä fyysistä ja emotionaalista hoitoa ympäristössä, joka edistää heidän yleistä kehitystään;
- Lapsille on annettava tietoa heitä varten toteutettavista hoitojärjestelyistä ja heidän mielipiteensä on otettava huomioon.

d) Täysimääräinen pääsy koulutukseen (28 artikla, 29 artiklan 1 kohdan c alakohta ja 30 ja 32 artiklat)

41. Valtioiden pitäisi varmistaa, että pääsy koulutukseen säilyy siirtymisprosessin kaikissa vaiheissa. Jokaisella ilman huoltajaa olevalla ja perheestään eroon joutuneella lapsella on oltava oikeusasemastaan riippumatta täysimääräinen pääsy koulutukseen maassa, johon he ovat saapuneet, yleissopimuksen 28 artiklan, 29 artiklan 1 kohdan c alakohdan ja 30 ja 32 artiklojen sekä komitean laatimien yleisperiaatteiden mukaisesti. Tällainen pääsy on tarjottava ilman syrjintää, ja etenkin perheestään eroon joutuneilla ja ilman huoltajaa olevilla tytöillä on oltava yhtäläinen pääsy viralliseen ja epämuodolliseen koulutukseen, myös kaикentasoiseen ammatilliseen koulutukseen. Pääsy laadukkaaseen koulutukseen pitäisi taata myös lapsille, joilla on erityistarpeita, etenkin vammaisille lapsille.

42. Ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen pitäisi ilmoittautua asianmukaisille kouluviranomaisille mahdollisimman pian, ja hänen tulisi saada tukea oppimismahdollisuuksiensa maksimointiin. Kaikilla ilman huoltajaa olevilla ja perheestään eroon joutuneilla lapsilla on oikeus säilyttää kulttuurinen identiteettinsä ja arvonsa, mukaan lukien oikeus äidinkielensä ylläpitoon ja kehittämiseen. Kaikkien nuorten tulisi antaa osallistua ammatilliseen koulutukseen tai opetukseen, ja pikkulapsille tulisi olla saatavilla varhaiskasvatusohjelmia. Valtioiden tulisi varmistaa, että ilman huoltajaa oleville tai perheestään eroon joutuneille lapsille annetaan koulutodistukset tai muut heidän koulutustasonsa osoittavat asiakirjat erityisesti silloin, kun valmistaudutaan uudelleenasettamiseen, uudelleensijoittamiseen tai paluuseen.

43. Etenkin silloin kun hallituksen valmiudet ovat rajalliset, valtioiden on hyväksyttävä UNICEFin, Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO), UNHCR:n ja muiden Yhdistyneiden kansakuntien järjestöjen niiden toimivaltansa puitteissa tarjoama apu sekä tarvittaessa muiden toimivalttaisten hallitustenvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen tarjoama apu ja edistettävä sitä (22 artiklan 2 kohta), jotta ne pystyvät vastaamaan ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten koulutustarpeisiin.

e) Oikeus riittävään elintason (27 artikla)

44. Valtioiden pitäisi varmistaa, että perheestään eroon joutuneilla ja ilman huoltajaa olevilla lapsilla on ruumiillisen, henkisen, hengellisen ja moraalisen kehityksensä kannalta riittävä elintaso. Kuten yleissopimuksen 27 artiklan 3 kohdassa¹ määrätään, valtioiden on annettava aineellista apua ja laadittava tukiohjelmiä, jotka liittyvät erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

45. Etenkin silloin kun hallituksen valmiudet ovat rajalliset, valtioiden on hyväksyttävä UNICEFin, UNESCO:n, UNHCR:n ja muiden Yhdistyneiden kansakuntien järjestöjen niiden toimivaltansa puitteissa tarjoama apu sekä tarvittaessa muiden toimivalttaisten hallitustenvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen tarjoama apu ja edistettävä sitä (22 artiklan 2 kohta), jotta ne pystyvät turvaamaan ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten riittävän elintason.

f) Oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista (23, 24 ja 39 artiklat).

46. Toteuttaessaan yleissopimuksen 24 artiklan mukaista oikeutta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista valtiot ovat velvollisia

---

¹ Englanninkielisessä asiakirjassa viitataan 27 artiklan 2 kohtaan, mutta viittaus on ilmeisen virheellinen, sillä kyseistä asiaa käsitellään yleissopimuksen 27 artiklan 3 kohdassa.

varmistamaan, että ilman huoltajaa olevat ja perheestään eroon joutuneet lapset saavat samalla tavoin terveydenhuoltoa kuin valtion kansalaisia olevat lapset.

47. Pääsyn varmistamiseksi valtioiden on arvioitava tällaisten lasten erityistä ahdinkoa ja haavoittuvuuksia ja puututtava niihin. Niiden pitäisi erityisesti ottaa huomioon se, että ilman huoltajaa olevat lapset ovat joutuneet eroon perheenjäsenistään ja ovat myös vaihtelevassa määrin kokeneet menetyksiä, traumaattisia asioita, mullistuksia ja väkivaltaa. Monet tällaiset lapset, etenkin pakolaislapset, ovat lisäksi kokeneet laajamittaista väkivaltaa ja stressiä, mikä on yleistä sodasta kärsivissä maissa. Tämä on voinut johtaa syvään juurtuneisiin avuttomuuden tunteisiin ja heikentää lapsen luottamusta muihin ihmisiin. Tytöt ovat lisäksi erityisen alttiita syrjäytymiselle, köyhyydelle ja kärsimykselle aseellisen selkkauksen aikana, ja monet ovat voineet kokea sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa tällaisen selkkauksen yhteydessä. Monien edellä mainittujen lasten hoidossa ja kuntoutuksessa tarvitaan erityistä sensitiivisyyttä ja huomiota heihin kohdistuneiden syvästi traumaattisten kokemusten vuoksi.

48. Yleissopimuksen 39 artiklan mukainen velvollisuus asettaa valtioiden tehtäväksi tarjota kuntoutuspalveluja lapsille, jotka ovat joutuneet minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi. Tällaisen toipumisen ja sopeutumisen edistämiseksi tulisi kehittää kulttuurisesti sopivia ja sukupuolen huomioon ottavia mielenterveyspalveluja ja järjestää psykososiaalista neuvontaa.

49. Erityisesti silloin kun hallituksen valmiudet ovat rajalliset, valtioiden on hyväksyttävä UNICEFin, Maailman terveysjärjestön (WHO), Yhdistyneiden kansakuntien yhteisen HIV:n ja aidsin vastaisen ohjelman (UNAIDS), UNHCR:n ja muiden järjestöjen (22 artiklan 2 kohta) toimivaltuksiensa puitteissa tarjoama apu sekä tarvittaessa muiden toimivaltaisten hallitustenvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen tarjoama apu ja edistettävä sitä, jotta ne pystyvät vastaamaan ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten terveyteen ja terveydenhuoltoon liittyviin tarpeisiin.

g) Kauppaamisen ja seksuaalisen riiston ja muiden hyväksikäytön muotojen, pahoinpitelyn ja väkivallan estäminen (34, 35 ja 36 artiklat).

50. Kotimaansa ulkopuolella ilman huoltajaa olevat tai perheestään eroon joutuneet lapset ovat erityisen alttiita hyväksikäytölle ja pahoinpitelylle. Tytöt ovat erityisessä vaarassa joutua kaupatuiksi, myös seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin.

51. Yleissopimuksen 34–36 artikloja on tulkittava yhdessä sopimuksen 20 artiklassa määrättyjen erityistä suojelua ja tukea koskevien velvollisuuksien kanssa, jotta voidaan varmistaa, että ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia suojellaan kauppaamiselta ja seksuaaliselta riistolta ja muilta hyväksikäytön muodoilta, pahoinpitelyltä ja väkivallalta.

52. Tällaisten lasten kauppaaminen tai uudelleenkauppaaminen tapauksissa, joissa lapsi on jo joutunut ihmiskaupan uhriksi, on yksi monista vaaroista, jotka uhkaavat ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia. Lasten kauppaaminen uhkaa heidän oikeuttaan elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla). Sopimusvaltioiden pitäisi yleissopimuksen 35 artiklan mukaisesti ryhtyä tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin estääkseen tällaisen kauppaamisen. Tarvittaviin toimenpiteisiin kuuluvat ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten tunnistaminen, heidän sijaintipaikkansa säännöllinen tiedustelu ja lasten ikään sopivien ja sukupuolen huomioon ottavien tiedotuskampanjoiden toteuttaminen käyttäen lapsille ymmärrettävää kieltä ja tiedotusvälinettä. Lisäksi tulisi säätää asianmukaisia lakeja ja perustaa tehokkaat täytäntöönpanomekanismit, jotka liittyvät työlainsäädäntöön ja rajojen ylittämiseen.

53. Riskit ovat suuret myös sellaisen lapsen kohdalla, joka on jo joutunut ihmiskaupan uhriksi, minkä vuoksi hän on ilman huoltajaa tai joutunut eroon perheestään. Tällaisia lapsia ei saisi rangaista, ja heille pitäisi antaa apua vakavien ihmisoikeusloukkausten uhreina. Jotkut kaupatut lapset voivat olla oikeutettuja pakolaisasemaan vuoden 1951 yleissopimuksen nojalla, ja valtioiden tulisi varmistaa, että perheestään eroon joutuneet ja ilman huoltajaa olevat kaupatut lapset, jotka haluavat anoa turvapaikkaa tai joiden osalta ei muuten ole viitteitä kansainvälisen suojelun tarpeesta, pääsevät turvapaikkamenettelyihin. Lapsia, jotka ovat vaarassa joutua uudelleen kaupuiksi, ei pitäisi palauttaa kotimaahansa, ellei tämä ole heidän etunsa mukaista ja ellei heidän suojelemisekseen ole ryhdytty asianmukaisesti toimenpiteisiin. Valtioiden tulisi harvita täydentäviä suojelumuotoja kaupuille lapsille, jos paluu ei ole heidän etunsa mukaista.

h) Asevoimiin värväämisen estäminen ja sodan vaikutuksilta suojele (38 ja 39 artiklat)

Värväämisen estäminen

54. Yleissopimuksen 38 artiklasta ja lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin koskevan, lapsen oikeuksien yleissopimukseen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan 3 ja 4 artikloista johtuvia velvollisuuksia sovelletaan myös ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin. Valtion on ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin estääkseen tällaisten lasten värväämisen tai heidän käyttämisensä kenenkään selkkauksen osapuolen toimesta. Tämä koskee myös entisiä lapsisotilaita, jotka ovat karanneet yksiköstään ja tarvitsevat suojelua uudelleenvärväämiseltä.

Hoitojärjestelyt

55. Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten hoitojärjestelyt on toteutettava tavalla, joka estää heidän värväämisensä, uudelleenvärväämisensä tai käyttämisensä kenenkään selkkauksen osapuolen toimesta. Huoltajuutta ei pitäisi antaa sellaisille henkilöille tai järjestöille, jotka ovat suoraan tai välillisesti osallisina selkkauksessa.

Entiset lapsisotilaat

56. Lapsisotilaita pitäisi ensisijaisesti pitää aseellisen selkkauksen uhreina. Entisille lapsisotilaille, jotka selkkauksen loputtua tai karkaamisen seurauksena usein joutuvat eroon huoltajastaan tai perheestään, on tarjottava kaikkia tarvittavia tukipalveluja, mukaan lukien psykososiaalista neuvontaa, jotta he pystyvät sopeutumaan normaaliin elämään. Tällaiset lapset on tunnistettava, ja heidät pitää kotiuttaa kiireellisesti tunnistamis- ja erottamisoperaation aikana. Lapsisotilaita ja etenkin ilman huoltajaa tai perheestään eroon joutuneita lapsisotilaita ei yleensä pitäisi eristää, vaan heille tulisi sen sijaan tarjota erityisiä suojele- ja tukitoimia, varsinkin heidän kotiuttamisensa ja kuntouttamisensa aikana. Erityisesti on panostettava tuen tarjoamiseen tytöille, jotka ovat osallistuneet asevoimien toimintaan joko taistelijoina tai muissa tehtävissä, ja heidän sopeuttamisensa edistämiseen.

57. Jos joissakin olosuhteissa yli 15-vuotiaan lapsisotilaan poikkeuksellinen eristäminen on väistämätöntä ja kansainvälisten ihmisoikeuksien ja humanitaarisen oikeuden mukaista esimerkiksi siksi, että kyseisestä lapsisotilaasta aiheutuu vakava turvallisuusuhka, eristämässä tulisi noudattaa kansainvälisiä normeja, mukaan lukien yleissopimuksen 37 artiklaa ja nuoriso-oikeutta koskevia normeja, eikä eristäminen saisi estää perheen jäljittämispyrkimyksiä tai kiireellistä osallistumista kuntoutusohjelmiin.

Palauttamiskielto

58. Alaikäisten värväämiseen ja vihollisuuksiin osallistumiseen liittyy korkea peruuttamattoman haitan riski, jossa on kyse perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista, mukaan lukien oikeudesta elämään. Yleissopimuksen 38 artiklasta ja lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin koskevan, lapsen oikeuksien yleissopimukseen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan 3 ja 4 artikloista johtuviin valtion velvollisuuksiin sisältyy valtion alueen

ulkupuolisia vaikutuksia. Tämä sisältää sen, että valtioiden on pidättäydyttävä palauttamasta lasta millään tavoin sellaisen valtion rajoille, jossa on olemassa todellinen riski joutua värvätyksi alaikäisenä tai joutua osallistumaan suoraan tai välillisesti vihollisuuksiin.

Lapsiin kohdistuvan vainon muodot ja ilmentymät³

59. Komitea muistuttaa valtioita iän ja sukupuolen huomioon ottavien turvapaikkamenettelyjen tarpeesta sekä pakolaismääritelmän tulkinnasta iän ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla ja korostaa, että alaikäisten värväminen (mukaan lukien tyttöjen värväminen tarjoamaan seksuaalisia palveluita tai pakkoa-violiittoihin sotilaiden kanssa) ja suora tai välillinen osallistuminen vihollisuuksiin ovat vakavia ihmisoikeusloukkauksia ja näin ollen vainoamista, joten niiden tulisi johtaa pakolaisaseman myöntämiseen, jos on olemassa perusteltu pelko siitä, että tällainen värväminen tai osallistuminen vihollisuuksiin aiheutuu "rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta" (vuoden 1951 pakolaisyleissopimus, 1 artiklan A(2) kohta).

Kuntoutus ja toipuminen

60. Valtioiden on kehitettävä, tarvittaessa yhteistyössä kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen kanssa, kattava ikään sopiva ja sukupuolen huomioon ottava, psykologista tukea ja apua tarjoava järjestelmä ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia varten, jotka ovat kärsineet aseellisista selkkauksista.

i) Vapaudenriiston estäminen ja kohtelu tällaisissa tapauksissa

61. Kun noudatetaan yleissopimuksen 37 artiklaa ja lapsen edun periaatetta, ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia ei tulisi pääsääntöisesti pidättää. Pidätystä ei voi perustella ainoastaan sillä, että lapsi on ilman huoltajaa tai joutunut eroon perheestään, tai lapsen siirtolais- tai oleskeluaseman tai niiden puuttumisen perusteella. Jos pidätys on poikkeuksellisesti perusteltua muista syistä, sen on tapahduttava yleissopimuksen 37 artiklan b kohdan mukaisesti, jossa edellytetään, että pidättämisessä tulee noudattaa asianomaisen maan lakia ja siihen on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Näin ollen tulisi ryhtyä kaikkiin toimiin, kuten nopeuttaa asianmukaisia menettelyjä, jotta ilman huoltajaa olevat tai perheestään eroon joutuneet lapset voidaan vapauttaa ja sijoittaa muihin tarkoituksenmukaisiin asumismuotoihin.

62. Kansallisten vaatimusten lisäksi kansainväliset velvollisuudet muodostavat osan pidätystä koskevista säännöksistä. Turvapaikkaa hakevien ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten osalta valtioiden on erityisesti noudatettava vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen 31 artiklan 1 kohdasta johtuvia velvollisuuksiaan. Valtioiden tulisi lisäksi ottaa huomioon, että ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen laitton maahantulo tai maassaoleskelu voi myös olla perusteltua yleisten oikeusperiaatteiden nojalla, jos tällainen maahantulo tai maassaoleskelu on ainoa keino estää lapsen perustavanlaatuisen ihmisoikeuksien loukkaus. Kehittäessään politiikkoja, jotka koskevat ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia, myös ihmiskaupan ja hyväksikäytön uhreiksi joutuneita lapsia, valtioiden tulisi yleisesti varmistaa, ettei tällaisia lapsia rangaista pelkästään laittoman maahantulon tai maassaoleskelun vuoksi.

63. Poikkeuksellisessa pidätystapauksessa pidätysolosuhteiden pitää olla lapsen edun mukaisia, ja niissä on noudatettava täysin yleissopimuksen 37 artiklan a ja c kohtia ja muita kansainvälisiä velvollisuuksia. Erityisjärjestelyihin on ryhdyttävä sellaisten lapsille soveltuvien asuintilojen toteuttamiseksi, joissa lapset ovat erillään aikuisista, ellei tätä katsota lapsen edun vastaiseksi. Tällaisen ohjelman taustalla pitäisikin olla "hoitoon" eikä "pidätykseen" perustuva lähestymistapa. Tilat eivät myöskään saisi sijaita eristetyillä alueilla,

joilla ei ole saatavilla kulttuurisesti sopivia yhteisön voimavaroja ja oikeusapua. Lapsilla tulisi olla mahdollisuus säännölliseen yhteydenpitoon ja tapaamisiin ystävien ja sukulaisten, uskonnollisten, sosiaalisten ja oikeudellisten neuvonantajien sekä huoltajansa kanssa. Heille pitäisi myös järjestää mahdollisuus saada kaikki välttämättömystarvikkeet sekä tarvittaessa asianmukaista lääketieteellistä hoitoa ja psykologista neuvontaa. Pidätysaikana lapsilla on oikeus koulutukseen, jonka tulisi ihanteellisessa tapauksessa tapahtua pidätystilojen ulkopuolella, jotta heidän koulutuksensa jatkumista voidaan edistää vapautumisen koittaessa. Heillä on myös oikeus virkistystoimintaan ja leikkiin yleissopimuksen 31 artiklan mukaisesti. Jotta yleissopimuksen 37 artiklan d kohdan mukaiset oikeudet voidaan turvata tehokkaasti, ilman huoltajaa oleville tai perheestään eroon joutuneille lapsille, joilta on riistetty vapaus, on tarjottava viipymättä maksutonta oikeusapua ja muuta tarvittavaa tukea, johon sisältyy myös oikeudellisen edustajan määrääminen.

VI PÄÄSY TURVAPAIKKAMENETTELYIHIN, OIKEUDELLISIIN SUOJATOIMIIN JA TURVAPAIKKAOIKEUKSIIN

a) Yleistä

64. Yleissopimuksen 22 artiklasta johtuvaan velvollisuuteen ryhtyä "tarpeellisiin toimiin" sen takaamiseksi, että pakolaisasemaa anova lapsi, olipa hän ilman huoltajaa tai huoltajansa kanssa, saa asianmukaista suojelua, kuuluu muun muassa velvollisuus perustaa toimiva turvapaikkajärjestelmä ja erityisesti säätää ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten erityiskohtelua koskevia lakeja sekä kehittää tämän kohtelun edellyttämiä toteuttamisvalmiuksia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä, ihmisoikeuksissa, pakolaisten suojelua tai humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettujen oikeuksien mukaisesti, jonka osapuolena kyseinen valtio on. Valtioita, joilla on puutetta tällaisten valmiuksien kehittämiseen tarvittavista voimavaroista, kehoitetaan painokkaasti pyytämään kansainvälistä apua muun muassa UNHCR:ltä.

65. Kun otetaan huomioon 22 artiklan mukaisten velvollisuuksien täydentävä luonne ja kansainvälisestä pakolaisoikeudesta johtuvat velvollisuudet sekä vahvistettujen normien toivottavuus, valtioiden tulisi soveltaa yleissopimuksen 22 artiklan täytäntöönpanossa pakolaisia koskevia kansainvälisiä normeja sitä mukaa kuin niitä laaditaan.

b) Pääsy turvapaikkamenettelyihin iästä riippumatta

66. Turvapaikkaa hakevilla lapsilla, mukaan lukien ilman huoltajaa olevilla tai perheestään eroon joutuneilla lapsilla, on oikeus päästä turvapaikkamenettelyihin ja muihin kansainvälistä suojelua tarjoaviin täydentäviin järjestelmiin iästään riippumatta. Jos tunnistamis- ja rekisteröintiprosessin aikana tietoon tulee tosiseikkoja, jotka osoittavat, että lapsella voi olla perusteltu pelko tai vaikka lapsi ei pysty selkeästi kertomaan konkreettisesta pelosta, lapsi voi olla objektiivisesti tarkasteltuna vaarassa joutua vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi tai muutoin tarvita kansainvälistä suojelua, tällainen lapsi pitäisi ohjata turvapaikkamenettelyyn ja/tai tarvittaessa kansainvälisen ja kansallisen lain mukaisten täydentävää suojelua tarjoavien järjestelmien piiriin.

67. Ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia, joiden osalta ei ole viitteitä kansainvälisen suojelun tarpeesta, ei tulisi automaattisesti tai muutoin ohjata turvapaikkamenettelyihin, vaan heitä tulisi suojella muiden asianmukaisten, kuten nuorten hyvinvointia koskevassa lainsäädännössä määriteltyjen, lastensuojelujärjestelmien piirissä.

c) Menettelytakeet ja tukitoimet (3 artiklan 3 kohta)

68. Yleissopimuksen 22 artiklan 1 kohdassa edellytetyissä tarpeellisissa toimissa on otettava huomioon ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten erityiset haavoittuvuudet sekä kansallinen lainsäädäntö ja olosuhteet. Tällaisissa toimissa tulisi käyttää ohjenuorana jäljempänä esitettäviä näkökohtia.

69. Turvapaikkaa hakevan lapsen edustajana tulisi olla aikuinen, joka tuntee lapsen taustan ja on pätevä ja kykenevä edustamaan hänen etuaan (katso kohta V b) "Huoltajan tai neuvonantajan ja oikeudellisen edustajan nimittäminen"). Ilman huoltajaa olevalle tai perheestään eroon joutuneelle lapselle tulisi myös kaikissa tapauksissa tarjota maksutta käyttöön pätevä oikeudellinen edustaja, myös silloin, kun hakemusta pakolaisaseman saamiseksi käsitellään aikuisille tarkoitetuissa normaaleissa menettelyissä.

70. Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten hakemuksille pakolaisaseman saamiseksi on annettava etusija, ja päätös tulisi kaikin tavoin pyrkiä tekemään pikaisesti ja oikeudenmukaisesti.

71. Vähimmäistasoisiin menettelytakeisiin tulisi kuulua se, että hakemuksesta päättää toimivaltainen viranomainen, joka on täysin pätevä hoitamaan turvapaikka- ja pakolaisasioita. Ennen lopullisen päätöksen tekoa lapselle tulisi tarjota mahdollisuus henkilökohtaiseen haastatteluun pätevän virkamiehen kanssa, jos lapsen ikä ja kehitystaso sallivat tämän. Jos lapsi ei pysty viestimään suoraan pätevän virkamiehen kanssa yhteisellä kielellä, tällöin olisi turvaututtava ammattitaitoisen tulkin apuun. Lisäksi asia tulisi ratkaista "lapsen eduksi", jos hänen kertomuksensa uskottavuudesta on epäilyjä, ja tarjota hänelle mahdollisuus valittaa päätöksestä.

72. Haastattelut tulisi suorittaa pakolaisaseman määrittelevän viranomaisen edustajien toimesta, jotka ottavat huomioon ilman huoltajaa olevan lapsen erityistilanteen pakolaisaseman arvioinnissa ja ymmärtävät lapsen menneisyyttä, kulttuuria ja taustaa. Arviointiprosessissa tulisi tapauskohtaisesti tarkastella kunkin lapsen esittämää yksilöllistä eri tekijöiden yhdistelmää, johon sisältyvät lapsen henkilökohtainen tilanne sekä perhe- ja kulttuuritausta. Huoltajan ja oikeudellisen edustajan tulisi olla läsnä kaikissa haastatteluissa.

73. Jos kyseessä ovat laajamittaiset pakolaisvirrat, jolloin yksilöllisen pakolaisaseman määrittäminen ei ole mahdollista, valtiot voivat myöntää pakolaisaseman kaikille ryhmän jäsenille. Tällaisissa tilanteissa kaikilla ilman huoltajaa olevilla tai perheestään eroon joutuneilla lapsilla on oikeus samaan asemaan kuin muilla tietyn ryhmän jäsenillä.

d) Suojelutarpeiden lapsilähtöinen arviointi tavalla, joka ottaa huomioon lapsiin kohdistuvan vainon luonteen

74. Arvioidessaan ilman huoltajaa olevien tai perheestään eroon joutuneiden lasten pakolaishakemuksia valtioiden on otettava huomioon kansainvälisten ihmisoikeuksien ja pakolaisoikeuden sekä niiden välisten yhteyksien kehittyminen, mukaan lukien UNHCR:n kannat, joita se on kehittänyt suorittaessaan vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen mukaisia valvontatehtäviään. Etenkin kyseisen yleissopimuksen pakolaismääritelmää on tulkittava iän ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla, ja samalla on kiinnitettävä huomiota lasten kokeman vainon erityisiin motiiveihin, muotoihin ja ilmentymiin. Lapsiin kohdistuvan vainon muotoja ja ilmentymiä ovat muun muassa sukulaisten vainoaminen, alaikäisten värväminen, lasten kauppaaminen prostituutioon ja seksuaalinen hyväksikäyttö tai naisten sukupuolielinten silpominen, jotka voivat oikeuttaa pakolaisaseman myöntämiseen, jos tällaiset teot liittyvät johonkin vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksessa mainituista perusteista. Näin ollen valtioiden tulisi kiinnittää mahdollisimman paljon huomiota tällaisiin lapsiin kohdistuvan vainon muotoihin ja ilmentymiin sekä sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan kansallisissa pakolaisaseman määrittämismenettelyissä.

75. Lasten ja erityisesti ilman huoltajaa olevien tai perheestään eroon joutuneiden lasten aseman määrittämismenettelyihin osallistuvan henkilöstön tulisi saada koulutusta kansainvälisen ja kansallisen pakolaisi-keuden soveltamisesta lapsen, kulttuurin ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla. Jotta lasten turvapaik- kahakemukset voidaan arvioida asianmukaisesti, valtioiden tulisi pyrkiä keräämään kotimaata koskevien tietojen yhteydessä myös lasten tilannetta koskevia tietoja, mukaan lukien vähemmistöihin ja syrjäytynei- siin ryhmiin kuuluvien lasten tietoja.

e) Pakolaisaseman saaneiden lasten oikeus nauttia täysimääräisesti kaikista kansainvälisistä pakolais- ja ihmisoike- uksista (22 artikla)

76. Ilman huoltajaa olevat tai perheestään eroon joutuneet lapset, jotka on tunnustettu pakolaisiksi ja joille on myönnetty turvapaikka, eivät ainoastaan nauti vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen mukaisista oikeuk- sista, vaan he ovat myös oikeutettuja nauttimaan mahdollisimman täysimääräisesti kaikista ihmisoikeuksis- ta, jotka kuuluvat lapsille kyseisen valtion alueella tai lainkäyttövallan alaisuudessa, mukaan lukien laillista oleskelua alueella edellyttävät oikeudet.

f) Lasten hyötyminen täydentävistä suojelumuodoista

77. Jos vuoden 1951 pakolaisyleissopimuksen mukaiset edellytykset pakolaisaseman myöntämiselle eivät täyty, ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten on voitava hyötyä saatavilla olevista täydentävistä suojelumuodoista heidän suojelutarpeensa edellyttämässä määrin. Tällaisten täydentävien suojelumuotojen soveltaminen ei vapauta valtioita velvollisuudesta puuttua ilman huoltajaa olevan ja per- heestään eroon joutuneen lapsen erityisiin suojelutarpeisiin. Tästä syystä lapset, joille on tarjottu täydentä- viä suojelumuotoja, ovat oikeutettuja nauttimaan mahdollisimman täysimääräisesti kaikista ihmisoikeuksis- ta, jotka kuuluvat lapsille kyseisen valtion alueella tai lainkäyttövallan alaisuudessa, mukaan lukien laillista oleskelua alueella edellyttävät oikeudet.

78. Yleisesti sovellettavien periaatteiden ja erityisesti niiden periaatteiden mukaisesti, jotka koskevat valti- oiden velvollisuuksia niiden alueella oleskelevia ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia kohtaan, lapset, joille ei myönnetä pakolaisasemaa ja jotka eivät hyödy täydentävistä suojelumuo- doista, nauttivat kuitenkin suojelua yleissopimuksen kaikkien normien mukaisesti niin kauan kuin he ovat tosiasiallisesti sopimusvaltioiden alueella ja/tai niiden lainkäyttövallan alaisina.

VII PERHEEN JÄLLENYHDISTÄMINEN, PALUU JA MUUT KESTÄVÄT RATKAISUMAL- LIT

a) Yleistä

79. Käsiteltäessä ilman huoltajaa olevien tai perheestään eroon joutuneiden lasten kohtaloa perimmäisenä tavoitteena on löytää pysyvä ratkaisu, joka vastaa heidän kaikkiin suojelutarpeisiinsa, jossa otetaan huomi- oon lapsen näkemykset ja joka mahdollisuuksien mukaan johtaa pois pääsyyntilanteesta, jossa lapsi on ilman huoltajaa tai joutunut eroon perheestään. Pyrkimykset löytää pysyviä ratkaisuja ilman huoltajaa ole- ville tai perheestään eroon joutuneille lapsille tulisi aloittaa ja toteuttaa viipymättä ja mahdollisuuksien mukaan välittömästi, kun lapsen arvioidaan olevan ilman huoltajaa tai joutuneen eroon perheestään. Oike- usperustaista lähestymistapaa sovellettaessa pysyvän ratkaisun etsiminen aloitetaan selvittämällä, onko perheen jälleenyhdistäminen mahdollista.

80. Jäljittäminen on aina olennainen osa pysyvän ratkaisun etsintää, ja sille pitäisi antaa etusija, paitsi jos jäljittäminen tai sen toteuttamistavat voivat olla lapsen edun vastaisia tai vaarantaa jäljitettävien henkilöi-

den perusoikeudet. Jäljittämistoimia toteutettaessa ei pitäisi kuitenkaan mitenkään viitata lapsen asemaan turvapaikanhakijana tai pakolaisena. Kaikkien näiden ehtojen mukaisia jäljittämisyrittämiä tulisi jatkaa myös turvapaikkamenettelyn aikana. Pysyvää ratkaisua on etsittävä kaikille niille lapsille, jotka oleskelevat isäntävaltion alueella turvapaikan tai täydentävien suojelumuotojen perusteella tai muiden oikeudellisten tai tosiasiallisten maasta poistamisen esteiden vuoksi.

b) Perheen jälleenyhdistäminen

81. Jotta valtiot voisivat kunnioittaa täysimääräisesti yleissopimuksen 9 artiklan mukaista velvollisuuttaan varmistaa, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti, ilman huoltajaa oleva tai perheestään eroon joutunut lapsi tulisi kaikin tavoin pyrkiä palauttamaan vanhemmilleen, ellei erossaolon jatkuminen ole välttämätöntä lapsen edun kannalta. Tällöin on myös otettava täysimääräisesti huomioon lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä (12 artikla) (Katso myös kohta IV e) "Lapsen oikeus ilmaista vapaasti omat näkemyksensä"). Vaikka 9 artiklan 1 kohdan toisessa virkkeessä nimenomaisesti mainitut näkökohdat, eli tapaukset, joissa lapsen vanhemmat pahoinpitelevät tai laiminlyövät lasta, voivat estää jälleenyhdistämisen missä tahansa paikassa, muut lapsen etuun liittyvät näkökohdat saattavat muodostaa esteen jälleenyhdistämiselle ainoastaan tietyissä paikoissa.

82. Perheen jälleenyhdistäminen kotimaassa ei ole lapsen edun mukaista eikä siihen tulisi ryhtyä, jos on olemassa "kohtuullinen riski" siitä, että paluu johtaisi lapsen perustavanlaatuisten ihmisoikeuksien loukkaukseen. Tällainen riski on dokumentoitu kiistattomasti pakolaisaseman myöntämisellä tai toimivaltaisten viranomaisten tekemällä päätöksellä palauttamiskieltoa koskevien velvollisuuksien soveltuvuudesta (mukaan lukien velvollisuudet, jotka johtuvat kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen 3 artiklasta sekä kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 6 ja 7 artikloista). Näin ollen pakolaisaseman myöntäminen muodostaa oikeudellisesti sitovan esteen kotimaahan paluulle ja siten myös perheen jälleenyhdistämiselle siellä. Jos kotimaan olosuhteisiin liittyvä riski on matalampi ja on olemassa huoli siitä, että lapseen kohdistuu esimerkiksi yleisen väkivallan summittaisia vaikutuksia, tällaiset riskit on otettava täysimääräisesti huomioon ja niitä on punnittava suhteessa muihin oikeusperustaisiin näkökohtiin, kuten erossaolon jatkumisen seurauksiin. Tässä yhteydessä on muistettava, että lapsen henkiinjääminen on ensisijaisen tärkeää ja edellytyksenä kaikista muista oikeuksista nauttimiselle.

83. Jos perheen jälleenyhdistäminen kotimaassa ei ole mahdollista, sovelletaan yleissopimuksen 9 ja 10 artiklojen mukaisia velvollisuuksia, joiden tulisi ohjata isäntämaan päätöksiä perheen jälleenyhdistämisestä kyseisessä maassa riippumatta siitä, onko kyse paluun oikeudellisista esteistä vai onko lapsen etuun perustuva arviointi tuottanut paluun kannalta kielteisen tuloksen. Tässä yhteydessä sopimusvaltioita muistutetaan erityisesti siitä, että "lapsen tai hänen vanhempiansa hakemukset, jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi, on käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti" ja että "tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen" (10 artiklan 1 kohta). Kotimaiden on kunnioitettava "lapsen ja hänen vanhempiensa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa" (10 artiklan 2 kohta).

c) Paluu kotimaahan

84. Paluu kotimaahan ei ole vaihtoehtona, jos siitä aiheutuu "kohtuullinen riski" siitä, että paluu johtaa lapsen perustavanlaatuisten ihmisoikeuksien loukkaukseen, etenkin jos tapaukseen sovelletaan palautta-

miskiellon periaatetta. Paluu kotimaahan on periaatteessa järjestettävä vain, jos tällainen paluu on lapsen etu. Tätä määritettäessä on otettava huomioon muun muassa seuraavat seikat:

- turvallisuus ja muut olosuhteet, mukaan lukien sosioekonominen tilanne, jotka odottavat palaavaa lasta ja jotka määritetään esimerkiksi kotiolosuhteiden kartoituksessa, jonka tarvittaessa suorittavat sosiaaliseen verkostoon kuuluvat järjestöt;
- kyseiselle lapselle tarjolla olevat hoitojärjestelyt;
- lapsen näkemykset, jotka hän on ilmaissut käyttäen 12 artiklan mukaista oikeuttaan, ja huoltajien näkemykset;
- lapsen sopeutumisaste isäntämaahan ja kotimaasta poissaolon kesto;
- lapsen oikeus "säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteen" (8 artikla);
- "jatkuvuuden toivottavuus lapsen kasvatuksessa ja lapsen etninen, uskonnollinen, sivistyksellinen ja kielellinen tausta" (20 artikla).

85. Jos saatavilla ei ole vanhempien tai suurperheen jäsenten tarjoamaa hoitoa, paluuta kotimaahan ei periaatteessa saisi toteuttaa ennen kuin hoito- ja holhousvastuut kotimaahan paluun yhteydessä on saatu käytännössä järjestettyä turvallisella tavalla.

86. Poikkeustapauksessa paluu kotimaahan voidaan järjestää sen jälkeen, kun lapsen etua ja muita näkökohtia on verrattu huolellisesti toisiinsa, jos jälkimmäiset ovat oikeusperustaisia ja menevät lapsen edun edelle. Näin voi käydä tilanteissa, joissa lapsesta aiheutuu vakava riski valtion tai yhteiskunnan turvallisuudelle. Oikeuksiin perustumattomat syyt, jotka liittyvät esimerkiksi yleiseen maahanmuuton valvontaan, eivät voi mennä lapsen edun edelle.

87. Paluu on aina toteutettava turvallisella, lapselle sopivalla ja sukupuolen huomioon ottavalla tavalla.

88. Myös kotimaita muistetaan tässä yhteydessä niiden yleissopimuksen 10 artiklan mukaisista velvollisuuksista ja erityisesti velvollisuudesta kunnioittaa "lapsen ja hänen vanhempiensa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa".

d) Paikallinen kotouttaminen

89. Paikallinen kotouttaminen on ensisijainen vaihtoehto, jos paluu kotimaahan on mahdotonta oikeudellisten tai tosiasiallisten syiden perusteella. Paikallisen kotouttamisen tulee perustua turvattuun oikeusasemaan (mukaan lukien oleskeluasema), ja sitä koskevat yleissopimuksen oikeudet, joita sovelletaan täysimääräisesti kaikkiin kyseisessä maassa oleskeleviin lapsiin riippumatta siitä, onko oleskelun syynä heidän tunnustamisensa pakolaisiksi, muut paluun oikeudelliset esteet vai onko lapsen etuun perustuva arviointi tuottanut paluun kannalta kielteisen tuloksen.

90. Kun on päätetty, että perheestään eroon joutunut tai ilman huoltajaa oleva lapsi jää yhteisöön, asianmukaisten viranomaisten tulisi suorittaa lapsen tilanteen arviointi, ja tämän jälkeen lasta ja hänen huoltajaansa kuullen päättää tarkoituksenmukaisista pitkäaikaisista järjestelyistä paikallisyhteisössä ja muista tällaista kotouttamista edistävästä tarpeellisista toimista. Pitkäaikaisesta sijoittamisesta tulisi päättää lapsen edun perusteella ja tässä vaiheessa laitoshoidon tulisi mahdollisuuksien mukaan turvautua ainoastaan viimeisenä keinona. Perheestään eroon joutuneen tai ilman huoltajaa olevan lapsen tulisi päästä nautti-

maan oikeuksistaan (mukaan lukien pääsystä opetukseen, koulutukseen, ansiotyöhön ja terveydenhuoltoon) yhtäläisesti maan kansalaisina olevien lasten kanssa. Varmistaakseen, että ilman huoltajaa oleva tai perheestään eroon joutunut lapsi voi nauttia näistä oikeuksista täysimääräisesti, isäntämaa saattaa joutua kiinnittämään erityishuomiota lisätoimiin, joita lapsen haavoittuva asema edellyttää, ja tarjoamaan esimerkiksi täydentävää kielikoulutusta.

e) Kansainvälinen lapseksiottaminen (21 artikla)

91. Harkitessaan ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten lapseksiottamista valtioiden on kunnioitettava täysimääräisesti yleissopimuksen 21 artiklassa ja muissa asianmukaisissa kansainvälisissä sopimuksissa määrättyjä edellytyksiä. Tällaisia sopimuksia ovat erityisesti Haagin yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa ja siihen liittyvä vuonna 1994 annettu suositus, joka koskee yleissopimuksen soveltamista pakolaislapsiin ja muihin kansainvälisesti siirtymään joutuneisiin lapsiin. Valtioiden tulisi ottaa huomioon erityisesti seuraavat seikat:

- Ilman huoltajaa olevien tai perheestään eroon joutuneiden lasten lapseksiottamista tulisi harkita vasta sitten, kun lapsen on todettu olevan sellaisessa tilanteessa, että hänet voidaan ottaa lapseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että jäljittämisyritykset ja perheen jälleenyhdistäminen ovat epäonnistuneet tai vanhemmat ovat suostuneet lapseksiottamiseen. Vanhempien ja muiden lapseksiottamisen kannalta välttämättömien henkilöiden, laitosten ja viranomaisten antaman suostumuksen on oltava vapaaehtoinen ja tietoinen. Edellytyksenä on etenkin se, ettei tällaista suostumusta ole saatu minkäänlaista maksua tai korvausta vastaan ja ettei sitä ole peruutettu;
- Ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia ei saa ottaa lapseksi hätiköidysti hätätilanteen ollessa pahimmillaan;
- Lapseksiottamisen on aina oltava lapsen edun mukaista, ja se on toteutettava noudattaen soveltuva kansallista, kansainvälistä ja tapaoikeutta;
- Lapsen näkemykset tulisi selvittää ja ottaa huomioon kaikissa lapseksiottamismenettelyissä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämä vaatimus tarkoittaa, että lasta on kuultu ja hänelle on kerrottu asianmukaisesti lapseksiottamisen seurauksista sekä hänen lapseksiottamiseen antamansa suostumuksen seurauksista, jos tällainen suostumus tarvitaan. Tällaisen suostumuksen on oltava vapaaehtoisesti annettu, eikä se saa perustua minkäänlaiseen maksuun tai korvaukseen;
- Lapseksiottamisessa etusija on annettava asuinmaassa oleville sukulaisille. Jos tämä ei ole mahdollista, suositetaan lapseksiottamista sen yhteisön piiriin, josta lapsi tulee, tai ainakin hänen oman kulttuurinsa piiriin;
- Lapseksiottamista ei pitäisi harkita
  - jos perheen jäljittämisen onnistumisesta on kohtuullisia toiveita ja perheen jälleenyhdistäminen on lapsen edun mukaista;
  - jos se on vastoin lapsen tai vanhempien ilmaisemia toiveita;
  - jos kaikista mahdollisista yrityksistä jäljittää vanhemmat tai muut elossa olevat perheenjäsenet ei ole kulunut kohtuullista aikaa. Tämä ajanjakso voi vaihdella olosuhteiden ja erityisesti sen mukaan, pystytäänkö jäljittäminen suorittamaan asianmukaisesti. Jäljittämisprosessi on kuitenkin saatava suoritetuksi kohtuullisessa ajassa;

- Lapseksiottamista ei tulisi toteuttaa turvapaikkamaassa, jos lähitulevaisuudessa on olemassa mahdollisuus vapaaehtoiseen kotimaahan palauttamiseen turvallisissa ja ihmisarvoisissa olosuhteissa.

f) Uudelleensijoittaminen kolmanteen maahan

92. Uudelleensijoittaminen kolmanteen maahan voi tarjota pysyvän ratkaisun sellaiselle ilman huoltajaa olevalle tai perheestään eroon joutuneelle lapselle, joka ei voi palata kotimaahansa ja jolle ei voida löytää pysyvää ratkaisua isäntämaassa. Ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen uudelleensijoittamispäätöksen on perustuttava ajantasaiseen, kattavaan ja perusteelliseen lapsen edun arviointiin, jossa otetaan erityisesti huomioon senhetkiset kansainväliset ja muut suojelutarpeet. Uudelleensijoittaminen on erityisen aiheellista, jos se on ainoa keino suojella lasta tehokkaasti ja kestävästi palauttamiselta, vainolta tai muilta vakavilta ihmisoikeusloukkauksilta oleskelumaassa. Uudelleensijoittaminen on myös ilman huoltajaa olevan tai perheestään eroon joutuneen lapsen edun mukaista, jos se palvelee perheen jälleenyhdistämistä uudelleensijoitusmaassa.

93. Ennen kuin uudelleensijoittamisesta tehdään päätös, lapsen edun arvioinnissa on otettava huomioon myös muita seikkoja, kuten lapsen kotimaahan paluun estävien oikeudellisten ja muiden esteiden arvioitu kesto; lapsen oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa ja nimensä (8 artikla); lapsen ikä, sukupuoli, henkinen tila, koulutus- ja perhetausta; hoidon jatkuvuus/katkonaisuus isäntämaassa; jatkuvuuden toivottavuus lapsen kasvatuksessa ja lapsen etninen, uskonnollinen, sivistyksellinen ja kielellinen tausta (20 artikla); lapsen oikeus säilyttää sukulaissuhteensa (8 artikla) ja tähän liittyvät lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin mahdollisuudet perheen jälleenyhdistämiseen koti-, isäntä- tai uudelleensijoitusmaassa. Ilman huoltajaa olevia tai perheestään eroon joutuneita lapsia ei saisi koskaan sijoittaa uudelleen kolmanteen maahan, jos tämä saattaa haitata perheen jälleenyhdistämistä tulevaisuudessa tai estää sen vakavasti.

94. Valtioita kannustetaan tarjoamaan uudelleensijoittamismahdollisuuksia, jotta voidaan vastata kaikkiin ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten uudelleensijoittamistarpeisiin.

VIII KOULUTUS, TIEDOT JA TILASTOT

a) Ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten kanssa tekemisissä olevan henkilöstön kouluttaminen

95. Erityishuomiota pitäisi kiinnittää perheestään eroon joutuneiden ja ilman huoltajaa olevien lasten kanssa työskentelevien ja heidän tapauksiaan käsittelevien virkamiesten koulutukseen. Yhtä tärkeää on tarjota erityiskoulutusta myös oikeudellisille edustajille, huoltajille, tulkeille ja muille perheestään eroon joutuneiden ja ilman huoltajaa olevien lasten kanssa tekemisissä oleville henkilöille.

96. Tällainen koulutus tulisi räätälöidä erityisesti kyseisten ryhmien tarpeiden ja oikeuksien mukaan. Kaikkiin koulutusohjelmiin tulisi kuitenkin sisältyä tietyt keskeiset osa-alueet, joita ovat

- yleissopimuksen periaatteet ja määräykset;
- perheestään eroon joutuneiden ja ilman huoltajaa olevien lasten kotimaata koskeva tietämys;
- asianmukaiset haastattelumenetelmät;
- lapsen kehitys ja psykologia;
- kulttuurin huomioiminen ja kulttuurien välinen viestintä.

97. Alustavia koulutusohjelmia tulisi myös seurata säännöllisesti esimerkiksi työssäoppimisen ja ammatillisten verkostojen avulla.

b) Ilman huoltajaa olevia ja perheestään eroon joutuneita lapsia koskevat tiedot ja tilastot

98. Komitean saaman kokemuksen mukaan ilman huoltajaa olevista ja perheestään eroon joutuneista lapsista kerätyt tiedot ja tilastot rajoittuvat yleensä maahantulijoiden määrään ja/tai turvapaikkapyyntöjen määrään. Tällaiset tiedot ovat riittämättömiä, jotta kyseessä olevien lasten oikeuksien toteutumista voitaisiin analysoida yksityiskohtaisesti. Lisäksi tietoja ja tilastoja keräävät usein monet eri ministeriöt tai virastot, mikä voi estää niiden jatkoanalysoinnin ja aiheuttaa mahdollisia luottamuksellisuuteen ja lapsen yksityisyydensuojaan liittyviä huolia.

99. Näin ollen ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten oikeuksien toteuttamiseksi laadittavien tehokkaiden politiikkojen edellytyksenä on tällaisia lapsia koskevien tietojen yksityiskohtaisen ja yhtenäisen keruujärjestelmän kehittäminen.

100. Tällaisessa järjestelmässä kerättyjen tietojen pitäisi ihannetapauksessa sisältää seuraavat tiedot näihin rajoittumatta: perustiedot jokaisesta lapsesta (mukaan lukien ikä, sukupuoli, kotimaa, kansalaisuus ja etninen ryhmä); ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden maahanpääsyä yrittäneiden lasten kokonaismäärä ja niiden määrä, joilta on evätty maahanpääsy; turvapaikkapyyntöjen määrä; tällaisille lapsille nimitettyjen oikeudellisten edustajien ja huoltajien määrä; oikeusasema ja maahanmuuttaja-asema (turvapaikanhakija, pakolainen tai tilapäinen oleskelulupa); asumisjärjestelyt (laitoksissa, perheissä tai itsenäinen asuminen); ilmoittautumiset kouluun tai ammatilliseen koulutukseen; perheiden jälleenyhdistämiset; ja kotimaahansa palanneiden lasten lukumäärä. Sopimusvaltioiden pitäisi lisäksi harkita laadullisten tietojen keruuta, jotta ne voisivat analysoida asioita, joihin ei ole puututtu riittävästi, kuten ilman huoltajaa olevien ja perheestään eroon joutuneiden lasten katoamiset ja ihmiskaupan vaikutukset.

Huomautukset

¹ Punaisen ristin kansainvälinen komitea, Kansainvälinen pelastuskomitea, Yhdistyneen kuningaskunnan Pelastakaa lapset -järjestö, UNICEF, UNHCR ja World Vision International -järjestö ovat yhdessä hyväksyneet nämä pääperiaatteet. Niiden tarkoituksena on ohjata pysyvän yhteistyökomitean kaikkien jäsenten työtä, joka liittyy ilman huoltajaa oleviin ja perheestään eroon joutuneisiin lapsiin.

² Wienissä 14.–25. kesäkuuta 1993 pidetyssä Ihmisoikeuksien maailmankonferenssissa hyväksytty Wienin julistus ja toimintaohjelma (A/CONF.157/23).

³ Lapsiin kohdistuvan vainon muotoja ja ilmentymiä käsitellään yleisemmin jäljempänä kohdassa VI d) "Suojelutarpeiden lapsilähtöinen arviointi tavalla, joka ottaa huomioon lapsiin kohdistuvan vainon luonteen".